

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ ЯК ЗАСІБ ДОКАЗУВАННЯ У СПРАВАХ ПРО ОБМЕЖЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ У ВІДВІДУВАННІ ГРАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТА УЧАСТІ В АЗАРТНИХ ІГРАХ

ELECTRONIC EVIDENCE AS MEANS OF PROOF IN CASES ON LIMITATION OF AN INDIVIDUAL'S OPPORTUNITY TO VISIT GAMBLING ESTABLISHMENTS AND PARTICIPATE IN GAMBLING

Іванова А.С., аспірантка кафедри цивільного процесу

Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена аналізу особливостей застосування електронних доказів як засобів доказування у справах про обмеження фізичної особи у відвідуванні гральних закладів та участі в азартних іграх як справах окремого провадження. Автор виходить із положення, що доказ – це інформація, яка підлягає оцінці судом, а засіб доказування – це об'єктивна форма її вираження. Враховуючи, що частина азартних ігор у сучасних умовах відбувається в онлайн-середовищі, автор вважає, що ключову роль у доказуванні таких обставин відіграють саме електронні докази. У статті здійснено системний аналіз чинного процесуального законодавства щодо визначення поняття, форм та способів збирання електронних доказів. Особливу увагу приділено специфіці їх отримання у справах про обмеження доступу до азартних ігор в мережі Інтернет. Визначено, що належним доказом такої участі можуть бути дані про створення гравцем облікового запису, факти здійснення ставок, отримання вигравів або програвів. Наголошується на тому, що особа, яка подає заяву про обмеження доступу до азартних ігор, часто не має можливості зібрати таку інформацію. У зв'язку з цим автор обґрунтовує доцільність активної процесуальної ролі суду у досліджуваній категорії справ окремого провадження – зокрема, шляхом витребування відповідної інформації від організаторів азартних ігор. Також розглянуто можливість використання електронних доказів для підтвердження участі особи в азартних іграх у гральних закладах. У цьому контексті електронні докази можуть бути виражені у формі відеозаписів з камер відеоспостереження, які відповідно до законодавства мають встановлюватися в кожному казино, а також іншими цифровими даними. У підсумку автор доходить висновку, що електронні докази становлять ефективний інструмент фіксації обставин, які мають істотне значення для справ цієї категорії, однак необхідний належний та дієвий процесуальний механізм збирання та оцінки таких доказів. Запропоновано покласти на суд обов'язок ініціювати витребування електронних доказів у разі неможливості їх надання заінтересованими особами, що сприятиме досягненню завдань цивільного судочинства.

Ключові слова: електронні докази, доказування, засоби доказування, доступ до азартних ігор, обмеження участі в азартних іграх, обмеження відвідування гральних закладів, окреме провадження, азартні ігри.

The article is devoted to the analysis of the peculiarities of using electronic evidence as a means of proof in cases on limitation of an individual's opportunity to visit gambling establishments and participate in gambling as a category of separate proceedings. The author proceeds from the premise that evidence represents the information subject to judicial evaluation, while the means of proof refers to the objective form in which such information is expressed. Considering that a significant portion of gambling nowadays takes place in online environments, the author argues that electronic evidence plays a key role in establishing relevant facts in such cases. The article presents a systematic analysis of the current procedural legislation concerning the definition, forms, and methods of collecting electronic evidence. Special attention is paid to the specific challenges related to obtaining such evidence in cases involving limitation of access to gambling in the Internet. It is established that proper evidence in such cases may include data on the creation of a player's account, records of bets placed, as well as information on winnings and losses. The author emphasizes that the applicant often lacks the technical or legal ability to collect this information independently. Therefore, the article substantiates the need for an active procedural role of the court in this category of separate proceedings – particularly through requesting relevant data from online gambling operators. The article also explores the use of electronic evidence to confirm an individual's participation in gambling within physical gambling establishments. In this context, electronic evidence may include video recordings from surveillance cameras, which are required by law to be installed in every casino, as well as other forms of digital data. In conclusion, the author argues that electronic evidence constitutes an effective tool for establishing facts essential to this type of case. However, a proper and effective procedural mechanism for its collection and assessment is needed. It is proposed that, where interested persons are unable to obtain such evidence, courts should be obliged to initiate the collection of necessary electronic data in order to ensure a full and fair resolution of the case, in line with the objectives of civil proceedings.

Key words: electronic evidence, evidence, means of proof, access to gambling, limitation of participate in gambling, limitation of opportunity to visit gambling establishments, separate proceedings, gambling.

Постановка проблеми. Під час здійснення доказування суб'єкти цивільного процесу мають справу з оцінкою інформації, яка фіксується на певних носіях. Засобом фіксації такої інформації виступають засоби доказування. Тобто, як правильно зазначає А. С. Штефан, «докази і засоби доказування співвідносяться між собою як зміст і форма його фіксації: доказ показує, яку інформацію він несе, засіб доказування – в якій об'єктивній формі ця інформація виражена» [1, с. 10]. Така позиція відображена і у нормах цивільно-процесуального законодавства. Так, у ч. 1 ст. 76 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) зазначається, що доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. Водночас у ч. 2 цієї статті вказується на те, що ці дані (тобто докази) встановлюються засобами доказування, до яких віднесено письмові, речові і електронні докази; висновки експертів; показаннями свідків [2].

Враховуючи, що докази, тобто інформація, яка має бути оцінена судом для встановлення фактів, які відносяться до предмета та меж доказування у справах про обмеження фізичної особи у відвідуванні гральних закладів та участі в азартних іграх (обмеження доступу до азартних ігор), має певне зовнішнє втілення, а саме виражається у засобах доказування, для дослідження процесуальних особливостей такого процесу у вказаних справах необхідним є аналіз можливості застосування певних засобів доказування та відповідності засобів доказування фактам, які можуть ними підтверджуватися і які входять до предмета доказування, що складає основу побудови процесу доказування у кожній конкретній справі. У зв'язку з цим видається цікавим встановлення особливостей застосування електронних доказів як засобів доказування у справах про обмеження фізичної особи у відвідуванні гральних закладів та участі в азартних іграх.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Електронні докази як засіб доказування в цілому неодноразово ставав предметом наукових досліджень. Зокрема цю тематику

висвітлювали такі науковці як Васильєва-Шаламова Ж. В., Гетманцев М. О., Каламайко А. Ю. та Штефан А. С. Водночас питання дослідження електронних доказів як засобу доказування саме у справах про обмеження фізичної особи у відвідуванні гральних закладів та участі в азартних іграх комплексно не піднімалось, хоча і було опосередковано відображено Стояною Т. А. у її роботі «Особливості доказування в справах про обмеження фізичної особи у відвідуванні гральних закладів та участі в азартних іграх онлайн» [3, с. 548-549].

Метою цієї статті є визначення особливостей доказування у справах про обмеження фізичної особи у відвідуванні гральних закладів та участі в азартних іграх за допомогою електронних доказів шляхом встановлення у цій категорії справ окремого провадження обставин, які можуть доводитися такими доказами, а також з'ясування особливостей збирання таких доказів.

Виклад основного матеріалу. Під електронними доказами ч. 1 ст. 100 ЦПК України передбачає інформацію в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет) [2]. При цьому, як зазначає Каламайко А. Ю., «для електронних засобів доказування використання технічних засобів є визначальною умовою» [4, с. 15]. Тому слід погодитися з думкою А. С. Штефан щодо того, що «процесуальний закон містить невичерпний перелік об'єктів, що можуть виступати електронними доказами, тому до них відносяться будь-які дані в електронній (цифровій) формі, котрі зберігаються як на різного роду носіях, так і в мережі Інтернет, зокрема, у хмарних середовищах» [5, с. 65].

Таким чином, цифрові дані, утворені в мережі Інтернет, є електронними доказами, а тому електронними доказами будуть усі дані створені та збережені на відповідних носіях інформації в межах (1) організації та проведення азартних ігор казино в мережі Інтернет, (2) організації та проведення букмекерської діяльності в мережі Інтернет та (3) організації та проведення азартних ігор в покер в мережі Інтернет – що відповідно до п. 2, 3 і 5 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» є видом діяльності у сфері організації та проведення азартних ігор [6]. У зв'язку з цим, за умови, що обмежувана особа бере участь в азартних іграх в мережі Інтернет, доказами цього мають бути цифрові дані про таку участь. Слід зазначити, що саме такий засіб доказування має бути пріоритетним для вказаних обставин. Водночас така позиція не протирічить ч. 2 ст. 89 ЦПК України, за якою жодні докази не мають для суду задалегідь встановленої сили [2]. Так, під «пріоритетністю» у цьому випадку мається на увазі не перевага електронних доказів над іншими засобами доказування під час доведення факту участі особи в азартній грі в мережі Інтернет, а визначення найбільш оптимального з точки зору достовірності засобу доказування цифрової інформації, яка формується в мережі Інтернет. Зрозумілим є, що саме цифрові дані, тобто електронні докази, зможуть найбільш достовірно підтвердити залучення до азартних ігор особи саме в цифровому просторі.

Водночас, як правильно зазначає Т. А. Стоянова, можуть виникнути проблеми із збором та дослідженням доказів в зазначених справах в мережі Інтернет, зокрема ознак гри: наявності ставок, отримання виграшу тощо [3, с. 549]. На наш погляд, це пов'язано з тим, що заявник

вірогідно не матиме змоги проконтролювати та зафіксувати участь обмежуваної особи в азартній грі в мережі Інтернет, тому вказана інформація з високою ймовірністю буде встановлюватись самим судом в межах застосування ним повноваження зі збирання доказів у справах окремого провадження. У такому разі на підставі ч. 2 ст. 294 ЦПК України, за якою з метою з'ясування обставин справи суд може за власною ініціативою витребувати необхідні докази [2], суд має витребувати у організаторів азартних ігор в мережі Інтернет інформацію про те, чи має особа клієнтський рахунок гравця (особистий кабінет) в онлайн-системі організатора азартних ігор, що є обов'язковою умовою участі в азартних іграх в мережі Інтернет відповідно до ч. 8 ст. 24 Закону України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» [6], а також інформацію про частоту та розмір внесення ставок, виграш чи програш обмежуваної особи під час участі в азартній грі і їх розміри.

Вважаємо, що вказане повноваження не буде занадто обтяжливим для суду, адже реєстр казино, букмекерської діяльності та ігор в покер в мережі Інтернет є у відкритому доступі і ведеться державним органом державного регулювання у сфері організації та проведення азартних ігор. Водночас отримання витягу з інформаційних баз організаторів азартних ігор щодо обмежуваної особи забезпечить здійснення повного та справедливого розгляду справи про обмеження фізичної особи у відвідуванні гральних закладів та участі в азартних іграх.

Що стосується участі в азартних іграх в приміщенні грального закладу, то ця обставина так само може підтверджуватись електронними доказами, наприклад, записами з камер відеоспостереження, адже відповідно до ч. 9 ст. 28 Закону України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» організатор азартних ігор у гральних закладах казино зобов'язаний обладнати приміщення грального закладу казино системою охоронної сигналізації та системами відеоспостереження, а також забезпечити зберігання відеозаписів [6]. Іншим варіантом підтвердження такої участі можуть бути показання свідків, зокрема, інших гравців, водночас такі засоби доказування можуть мати когнітивні викривлення сприйняття дійсності свідком, в той час як електронний доказ зберігає лише дані об'єктивної реальності.

Висновки. Найбільш повно особливість доказування за допомогою електронних доказів у справах про обмеження доступу до азартних ігор виражається в межах дослідження доказування участі особи в азартних іграх в мережі Інтернет. Так, електронні докази у випадках, коли постає необхідність підтвердити участь особи в азартних іграх в мережі Інтернет, виступають одним із основних засобів доказування. Тобто особливістю застосування такого засобу доказування під час розгляду справи про обмеження фізичної особи у відвідуванні гральних закладів та участі в азартних іграх є їх пріоритетний доказовий характер у разі наявності даних про участь особи в азартних іграх в мережі Інтернет. У такому разі факт участі особи в азартних іграх, що є обов'язковою обставиною, яка підлягає встановленню судом під час розгляду відповідної категорії справ окремого провадження, має насамперед підтверджуватись цифровими даними. Адже обмеження доступу до азартних ігор можливе лише за умови, що така особа фактично має цей доступ, що і треба встановити, дослідивши електронні докази, які підтверджують таку участь.

Слід зазначити, що за таких умов самостійний збір відповідних електронних доказів може бути обтяжливим для заявника або заінтересованої особи. У зв'язку з цим вважаємо, що під час розгляду цієї категорії справ, коли необхідно отримати дані від організаторів азартних ігор в мережі Інтернет, суд має скористатися своїм повнова-

женням щодо збору доказів з власної ініціативи в межах окремого провадження. Застосування такого підходу сприятиме ефективному та повному судовому розгляду і є особливістю доказування у справах про обмеження доступу до азартних ігор.

Крім цього, в межах аналізу обставин, які можуть доводитися електронним доказами, слід визначити

участь в азартній грі і в самому гральному закладі, адже цифровими даними є, зокрема, відеозаписи з камер відеоспостереження у такому закладі. Водночас у такому разі електронний доказ не матиме виключного значення, адже такі обставини можуть підтверджуватися і іншими засобами доказування, зокрема показаннями свідків.

ЛІТЕРАТУРА

1. А. Штефан. Докази і засоби доказування у цивільному процесі. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. № 6. С. 5–12.
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV : станом на 17 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 21.07.2025).
3. Стоянова Т. А. Особливості доказування в справах про обмеження фізичної особи у відвідуванні гральних закладів та участі в азартних іграх онлайн. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття конституції України) : у 2 т. : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.)* / ред. С. В. Ківалов. Одеса, 2021. Т. 2. С. 548–549.
4. Каламайко А. Ю. Електронні засоби доказування в цивільному процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2016. 20 с.
5. Штефан А. Електронні докази: ознаки та особливості використання. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 6 (110). С. 65–80.
6. Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор : Закон України від 14.07.2020 № 768-IX : станом на 1 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-20#Text> (дата звернення: 21.07.2025).